

УДК 334.061.2

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/177-8>**Корнецький А. О.**кандидат економічних наук, доцент,
Український Католицький Університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1955-6167>**Колчин О. Д.**студент,
Український Католицький Університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8253-0616>**Artem Kornetskyu, Oleksii Kolchyn**
Ukrainian Catholic University

СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА: ХАРАКТЕРИСТИКА ТА СУБ'ЄКТИ

Метою даної статті є аналіз соціальної економіки, як реакції на сучасні виклики людства та способів подолання соціальних, економічних та екологічних проблем. В статті були проаналізовані суб'єкти соціальної економіки: бізнес з корпоративною соціальною відповідальністю, асоціації, громадські об'єднання та фонди, кооперативи, соціальні підприємства. Розкрито сутність поняття, мета, форми, цілі, особливості функціонування в українському контексті та джерела фінансування кожного з зазначених суб'єктів. Велика увага приділяється соціальному підприємству – найбільш інноваційному явищу в соціальній економіці. Узагальнивши розгляд явища соціальної економіки зроблено короткий огляд функціонування даного явища в Україні, розкрито його соціальну та економічну цінність для суспільства.

Ключові слова: соціальна економіка, соціальна відповідальність, спільна цінність, соціальне підприємство, неприбутковий сектор.

SOCIAL ECONOMY: CHARACTERISTICS AND AGENTS

This article aims to analyze the social economy as a response to the modern challenges of humanity and a way to overcome social, economic, and environmental issues. The scientific methods used for the research are generalization, analysis, synthesis, comparison, and systematization. This research examines all the social economy subjects whose activities help address the challenges of modern societies. The big emphasis of the study lies on the concept of corporate social responsibility, its primary objectives, and the various areas in which socially responsible business activities happen. The article summarizes the definition of corporate social responsibility and demonstrates its comparison with the concept of "shared value." One of the tasks of the paper is to explore characteristics of associations, public organizations, and foundations, highlighting the differences between the public and commercial sectors. In addition, the analysis summarizes and categorizes the different roles of such organizations. This research also conducts a brief examination of public associations' activities in Ukraine and reveals the areas and problems of their activities. Various civil society organizations and the range of their activities are described. The activities classification of such organizations and their characteristics in Ukraine are presented. This article also reveals the aspects of cooperatives, including the Ukrainian context and their typology. The research explains why cooperatives often show greater resilience and efficiency in crises than traditional enterprises. The most significant part of this study illustrates social enterprises – the most innovative phenomenon in the social economy. The purpose, role, features, and complexities of such organizations in Ukraine are revealed, and the main differences from other social economy agents are provided. Social enterprises probably are the most innovative agents of social economy and their impact fosters the development of the entire field. Summarizing the consideration of the phenomenon of social economy and functioning of this phenomenon in Ukraine, the article concludes its social and economic value to society.

Keywords: social economy, corporate social responsibility, shared value, social entrepreneurship, nonprofit sector.

JEL Classification: A13, L30, L31, L32, L33, M14, P13

Постановка проблеми. Актуальність досліджень у сфері соціальної економіки підтверджуються необхідністю пошуку нових шляхів вирішення існуючих проблем людства у нестандартний спосіб. Соціальна економіка – це сукупність організацій та ресурсів, що діють на перетині приватного та неприбуткового секторів економіки, що в свою чергу дозволяє їм вирішувати економічні, соціальні або екологічні проблеми своєю діяльністю. Самі ж суб'єкти соціальної економіки, працюючи для задоволення потреб суспільства і вирішення його найгостріших проблем, завжди були надійним партнером держави. Сьогодні кожна країна стикається з низкою широкомасштабних проблем: безробіттям, проблемами сталого розвитку, інклюзією вразливих груп, дискримінацією, проблемами розвитку регіонів тощо, й

Україна не є виключенням. Тому пошук нових, або розвиток вже існуючих шляхів для подолання проблем суспільства є актуальним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Явище соціальної економіки є доволі новим, але знайшло відображення в багатьох роботах як вітчизняних так і закордонних вчених. Дослідженням розвитку соціальної економіки, через поточну нездатність соціальних та економічних політик забезпечити населення достатнім рівнем соціального та економічного добробуту, займались у своїх працях Джон Рестакіс [10], Хуан Карпі [11], Джордж Селл [12]. Хізер Букінгем та Саймон Тісдейл [13] займались аналізом соціальної економіки, як інструментом для зниження рівня безробіття. Важливим є відзначити роботи Олени Грішнєвої [15], яка

у своїх працях розглядала соціальну відповідальність у контексті подолання фінансово-економічних криз через ощадливе споживання, розвиток людського капіталу, посилення соціальної згуртованості.

Не дивлячись на ґрунтовні дослідження окремих складових соціальної економіки, це явище в комплексі ще не було детально охарактеризовано. Очевидно, що окреслена тематика набуває все більшого інтересу з боку дослідників, але важливою невирішеною проблемою є нечіткість суб'єктів соціальної економіки. Крім того, відкритим питанням залишається місце соціальних підприємств в соціальній економіці, оскільки засади діяльності таких організацій ще тільки формуються.

Мета статті. Метою даної статті є аналіз соціальної економіки, як одного з рушіїв вирішення сучасних викликів людства та конкретних соціальних, економічних та екологічних проблем. Основними завданнями, які ставить перед собою дане дослідження є аналіз основних суб'єктів соціальної економіки (підприємств з корпоративною соціальною відповідальністю, асоціацій, громадських об'єднань та фондів, кооперативів, соціальних підприємств), розкриття їх понять, класифікація їх форм і цілей, дослідження особливостей функціонування і ведення діяльності в українському контексті.

Виклад основного матеріалу. Економіка будь-якої країни поділяється на сектори, найбільш відомим підходом до такого розподілу є гіпотеза трьох секторів економіки, впроваджена К. Кларком та Ж. Фурастьє [1; 2]. Дана економічна теорія розділяє економічну діяльність на три сектори: первинний (видобуток), вторинний (виробництво) та третинний (сфера надання послуг).

Хоча багато економічних моделей поділяють економіку лише на три сектори, деякі науковці поділяють її на чотири або навіть на п'ять [3]. Діяльність останніх двох секторів тісно пов'язана з послугами третинного сектора, тому можуть включатися в неї, або розглядатися окремо. Четвертий сектор економіки, складається з інтелектуальної діяльності, яка часто пов'язана з технологічними новачками. Іноді цей сектор називають економікою знань. Її основу складає інтелектуальний капітал, а діяльність пов'язується з науковою діяльністю, освітою, прикладними дослідженнями, інформаційними технологіями. Такі інтелектуальні послуги є рушійною силою технічного прогресу, й можуть мати величезний вплив як на короткострокове, так і на довгострокове економічне зростання. Деякі економісти не зупиняються на цьому й виділяють п'ятий сектор, виокремлюючи вище керівництво країн, корпорацій, некомерційних організацій та засобів масової інформації, як окремий сектор. Суб'єктів даного сектору є дуже мало, але їх вклад в функціонування економічних систем в країнах з розвинутими економіками є дуже значним.

Крім цього, є класифікації, які поділяють економічну діяльність на сектори за подібними функціями та ринками й визначають підприємства, що виробляють схожі продукти. Найбільш відомим методом такої класифікації є метод, запропонований Standard & Poor's (S&P). Вони поділяють всі компанії на сектори, в залежності від виду їх основної діяльності, й таким чином виділяють 11 секторів економіки: енергетичний, сировинний, промисловий, споживчий, товароспоживчий, охорона здоров'я, фінансовий, інформаційні технології, телекомунікаційні послуги, комунальні послуги, нерухомість.

Незважаючи на те, що існує велика різноманітність підходів для поділу економіки на сектори, в цій статті пропонується використовувати інший поділ, який виокремлює державний (публічний), приватний (комерційний) та неприбутковий (громадський, соціальний, кооперативний) сектори [4].

Державний або публічний сектор складається з підприємств чи організацій, безпосередньо або опосередковано контрольованих або фінансованих державою, що надають державні програми, товари чи послуги з метою успішної реалізації державних функцій. Приватний або комерційний сектор – це частина економіки, якою управляють приватні особи та компанії з метою отримання прибутку. Даний сектор не контролюється державою, але регулюється нею. Неприбутковий сектор охоплює низку різних організацій з різними структурами та цілями, що не належать ні до державного сектору, ні до приватного сектору. До нього належать організації, першочерговою метою яких є створення соціального впливу або цінності, а не отримання прибутку. Проте Законом України Про громадські об'єднання уможливується ведення такої діяльності громадським організаціям з або без статусу юридичної особи [5]. Організації третього сектору діють на всіх рівнях суспільства, від місцевого до національного та міжнародного, і роблять значний, поступово зростаючий, внесок у добробут та сталий розвиток суспільств.

Описані три сектори економіки країни формують повноцінну самодостатню економічну систему. Всі три сектори активно взаємодіють між собою, а деякі організації часто діють на межі приватного та неприбуткового секторів. Так функціонують організації, які ведуть неприбуткову, або частково прибуткову діяльність, основною метою яких є подолання певних соціальних проблем. Разом така діяльність формує соціальну економіку, яка на думку деяких науковців може стати центральною ідеєю капіталізму XXI століття [6]. Тобто, соціальна економіка функціонує на перетині двох секторів: приватного та неприбуткового, але на цьому її вплив не закінчується. Вона складається з багатьох підприємств та організацій, таких як кооперативи, асоціації, фонди та соціальні підприємства, громадські організації або об'єднання тощо. Але центральною ідеєю для кожного з них є те, що їх поєднують спільні цінності: орієнтованість на людину та людський капітал, соціальна мета важливіша за фінансову винагороду, демократичне управління, солідарність та реінвестування більшої частини прибутку для досягнення цілей сталого розвитку.

Часто, коли держава через різні обставини недовиконує свої функції, суб'єкти соціальної економіки можуть перейти на себе. Така відповідь на неспроможність держави пояснюється теорією провалів трьох секторів, за якою комерційний, державний чи неприбутковий сектор можуть діяти самостійно, щоб забезпечити надання товарів чи послуг у разі неспроможності одного з секторів задовольнити попит суспільства. Дана теорія фокусує свою увагу на ефективності та ролі неприбуткового сектору забезпечити суспільство його потребами та всіма необхідним суспільними благами, у разі неспроможності державного чи приватного секторів [7]. Це є можливим завдяки тому, що суб'єкти цього сегменту економіки мають багатофункціональний вектор: побудова інклюзивних суспільств, надання

соціальних послуг, охорона навколишнього середовища, допомога вразливим верствам населення і вирішення їх соціальні питань, сприяння розвитку охорони здоров'я, освіти, спорту, культури та в загальному сталому розвитку громад.

Згадана теорія була запропонована Б. Вейсбродом [8]. Вона передбачає, що уряд держави реагує на вподобання середнього виборця в сфері надання послуг. Через механізми оподаткування, держава заохочує виробництво або надання тих чи інших товарів та послуг, задовольняючи посереднього виборця, але лишаючи без уваги іншу, незадоволену частину, без державних послуг. Незадоволена рівнем або якістю державного забезпечення суспільних благ, частина суспільства буде шукати такі послуги через неприбутковий сектор. Отже споживачі, несвідомо й добровільно, використовуючи свій попит як інструмент, будуть добровільно сприяти виробництву таких товарів та послуг саме через неприбутковий сектор економіки, тим самим стимулюючи його розвиток [9]. Зважаючи на це, соціальна економіка знаходиться в постійних взаємовідносинах не лише з приватним, але й з державним сектором.

Явище соціальної економіки є відносно новим і утворилось через неспроможність державної соціальної та економічної політики забезпечити своє населення належним рівнем добробуту [10]. Оскільки соціальна економіка зазвичай спрямовує свої ресурси на вирішення соціальних, економічних чи екологічних проблем, поштовх до свого розвитку вона отримала саме від неприбуткового сектору економіки. Важливою передумовою формування соціальної економіки й утворення організацій такого типу є розвинене громадянське суспільство, яке є економічно ефективним.

Для повноцінного розуміння цього явища варто розглянути як соціальна економіка функціонує в Європі, де вона розвинена найбільше. Сьогодні, більше 2 млн організацій в ЄС ідентифікують себе як суб'єктів соціальної економіки. Такі організації надають робочі місця більше ніж 11 млн осіб [11]. Функціонуючи в умовах ринкової економіки, суб'єкти соціальної економіки вважаються інноваційними, адже вони постійно пропонують нові й ефективні методи вирішення суспільних проблем: проблеми дискримінації, проблеми вразливих груп населення та екології, забезпечення сталого розвитку та регіонального розвитку, розвитку культури, спорту та освіти. Соціальна економіка створює інструменти, за допомогою яких громадяни можуть докластися до змін, відчуті відповідальність та громадську залученість й забезпечити стале майбутнє.

Якщо детально проаналізувати діяльність суб'єктів соціальної економіки, то можна прослідкувати спільні риси, якими вони керуються: демократичне управління, перевага соціальної мети над отриманням прибутку, перерозподіл значної частки прибутку на досягнення певної соціально важливої мети, захист принципів рівності та спільної відповідальності [6; 12–13]. Описані риси візуально зображено на рис. 1.

Приймаючи до уваги наведені риси, можна узагальнити, що соціальна економіка – це сукупність організацій та ресурсів, які функціонують на межі приватного і неприбуткового економічних секторів, й у процесі своєї діяльності вирішують соціальні, економічні

Рис.1. Характеристики суб'єктів соціальної економіки

Джерело: розроблено авторами на основі [6; 12–13]

або екологічні проблеми. До таких організацій відносяться: підприємства з корпоративною соціальною відповідальністю, асоціації, громадські об'єднання, фонди, кооперативи та соціальні підприємства [14]. Розглянемо кожен з цих суб'єктів окремо.

Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) – це підхід, який допомагає організації або компанії нести соціальну відповідальність, як перед самою собою, так і перед своїми стейкхолдерами та суспільством в цілому. Введення такої моделі в процес управління підприємством, дозволяє компанії усвідомити, який вони мають вплив на всі аспекти життя суспільства, включаючи економічні, соціальні та екологічні. Не існує єдиного правильного підходу до імплементації КСВ, кожна компанія може обрати свій унікальний шлях з метою внесення позитивного вкладу в розвиток або підтримання життя суспільства [16]. В розвинених капіталістичних країнах, вже сьогодні, як співробітники так і клієнти (споживачі товарів та послуг), надають пріоритет соціально відповідальному бізнесу. Це не єдиний позитивний аспект, який компанія отримує взамін. Багато урядів заохочують таку модель керування підприємством, надаючи їм привілеї та пільги.

Відомий економіст М. Портер, досліджуючи розвиток соціальної економіки, запропонував схожу концепцію, яку він назвав “спільною цінністю” (shared value). В основі цієї концепції лежить теза про застарілість капіталізму й нездатність людства впоратись з глобальними проблемами. В такій моделі, корпорації інвестують частину свого прибутку в розвиток соціальних проектів (через КСВ), але цього замало, адже соціальні, економічні та екологічні проблеми стають тільки більшими. В свою чергу, концепція “спільної цінності” була запропонована М. Портером та М. Кармером як своєрідне фундаментальне вирішення даної проблеми [17]. Їх гіпотеза будується на думці, що соціальні виклики визначають ринок, але разом з цим, корпорації продовжують фокусуватись на максимізації своїх

прибутків, що призводить до блокування розвитку людства. В своїй роботі, автори пропонують відходити від звичного компаніям підходу КСВ та включати в мету та стратегію своєї діяльності досягнення соціальних та екологічних цілей. Концепція спільної цінності призвела до значних змін КСВ як явища й дозволила об'єднати можливості бізнесу, соціальні проблеми, корпоративні активи і експертизу.

Ще одним суб'єктом соціальних підприємств є асоціації, громадські об'єднання та фонди, тобто представники неприбуткового сектору. Основна ціль таких організацій може різнитися й існувати в будь-якій суспільній сфері, але зазвичай вони спрямовані на досягнення позитивних змін. В соціалістичних країнах діяльність цього сектору є дуже врегульована, що зумовлено обмеженням режимів на розвиток громадянського суспільства. З іншого боку, в розвинених демократичних країнах, такі організації виступають одними з ключових акторів у формуванні вектору розвитку суспільства, тісно взаємодіють з державними інституціями й впливають на їх політики. Такі організації не відносяться ні до публічного, ні до приватного секторів, але мають вплив на державну політику, активно впливають на економіку, створюючи робочі місця й генеруючи частину ВВП [18].

Як вже зазначалось раніше, такі організації не можуть ставити отримання прибутку як мету, тобто її акціонери чи інші стейкхолдери не отримують фінансової вигоди від діяльності такої організації. Гроші, які отримує або заробляє така організація можуть бути використані на покриття операційних видатків або на інвестування у свій розвиток чи проекти, мета яких співпадає з візією організації. З одного боку, працівники залучені в цю сферу є сильно мотивовані вірою в місію організації й бажанням принести позитивні зміни в життя суспільства, але з іншого, так само як і представники приватного сектору, можуть отримувати зарплату. Дані організації мають право на залучення фінансової підтримки з боку держави й благодійних установ, й зазвичай існують за рахунок членських внесків, пожертв, фондової та донорської підтримки.

Неприбуткові організації відіграють важливу роль у побудові життєздатних та стабільних спільнот. Вони надають критично важливі послуги, які сприяють економічній та соціальній стабільності. Дуже часто, лідери таких організацій є членом і відповідно голосом певної спільноти. Завдяки сильним зв'язкам зі спільнотою й розуміння локального контексту, такі організації можуть краще, ніж будь-хто інший, зрозуміти потреби та проблеми своєї спільноти і знайти найкращі способи для їх задоволення та вирішення. Якщо такі організації будуть мати доступ до фінансових ресурсів й інфраструктури прийняття рішень, тобто тісно співпрацювати з органами державної влади, то вони можуть стати каталізатором зростання і розширення можливостей громад, забезпечуючи їм сталий розвиток [19].

Організації громадянського суспільства охоплюють своєю діяльністю широкий спектр суспільного життя: інформаційний, соціальний, економічний, гуманітарний та екологічний. Найчастіше, серед таких формувань, розрізняють організації громадянського суспільства (неурядові, релігійні, місцеві об'єднання, які мають структуру й є легально зареєстрованими), онлайн організації (спільноти в соціальних мережах, які можуть

мати, або не мати фізичну, юридичну та фінансову структуру), соціальні рухи (організовані з метою досягнення спільної цілі або вираження спільної ідентичності), профспілки або організації роботодавців [20].

Міністерство Юстиції України класифікує громадські об'єднання за різними типами [21]. Перш за все, за необхідністю формалізації, такі об'єднання поділяються на такі що підлягають легалізації (громадські організації (ГО), профспілки, організації роботодавців та органи самоорганізації населення) й такі що не підлягають легалізації (батьківські комітети). Також об'єднання можуть класифікуватися за метою та функціями: такі що мають загальну мету, або ж такі що мають спеціальну мету та завдання (ГО інвалідів чи ветеранів, Національний Олімпійський комітет України).

Отже, громадські формування можуть мати різну мету, цілі, рівень повноважень та організаційну структуру, але загалом всі вони мають спільну соціально-політичну місію: привертання уваги до суспільних проблем та їх розв'язання, створення механізму для виявлення соціально-політичних ініціатив та формування самоврядування. Необхідною умовою демократичного урядування є побудова й активний розвиток громадянського суспільства у формі різних об'єднань, адже саме вони можуть полегшувати захист як індивідуальних, так і громадських інтересів суспільства.

Ще одним суб'єктом соціальної економіки є кооперативи – автономні об'єднання людей, з метою досягнення загальних економічних, соціальних або культурних цілей. Своєї мети, такі організації досягають через спільне володіння ресурсами та демократично контрольоване підприємство. Тобто це є відкрите, добровільне, демократичне об'єднання, в процесі діяльності якого, кожен учасник отримує справедливий розподіл здобутих економічних результатів, відповідно до об'єму діяльності зробленої через кооператив [22].

Визначною ознакою кооперативів є те, що будь-яке рішення, прийняте кооперативом, є балансом між ціллісним отриманням прибутку, а також потребами та інтересами членів і їх громад. Такі організації засновані на принципах самовідповідальності, рівності, справедливості та солідарності. Кооперативи набувають різних форм і діють у всіх секторах суспільства.

За К. Ратнером, кооперативізм можна розподілити на три рівні, в залежності від ступеня взаємодії між членами кооперативу [23]. На першому рівні учасники виділяють невелику частину особистих ресурсів для формування спільних зусиль без відходу від індивідуалізму у своїй діяльності. На другому рівні, члени, окрім виділення частини своїх ресурсів, жертвують частиною своїх намірів з метою підтримання діяльності кооперативу. На цьому рівні кожен член кооперативу зберігає свою індивідуальність. Третій рівень передбачає відмову членами від своєї індивідуальності заради досягнення спільної мети, але не порушуючи принципів демократії у веденні такої діяльності.

Якщо розглядати кооператив через призму підприємницьких ризиків, то він демонструє більшу стабільність та ефективність у разі настання кризової ситуації ніж традиційний бізнес. Це пов'язане з тим, що кооперативи уникають високоризикованих активів й не завищують ціни на свої товари чи послуги, адже першочерговою цілю максимізації прибутків в кооперативі немає. Як і інші елементи соціальної економіки, кооперативи

перативи з'являються як відповідь на певну суспільну нестабільність, краще себе почувають саме у кризові періоди, адже люди в такий час проявляють додаткову згуртованість [24].

Найбільш сучасним суб'єктом соціальної економіки є соціальні підприємства. Саме явище соціального підприємництва є видом діяльності, за допомогою якого окремі особи, стартапи та підприємці розробляють й фінансують рішення, безпосередньо спрямовані на вирішення соціальних проблем. Хоча соціальні підприємства іноді плутають із неприбутковими організаціями, вони мають значні відмінності. На відміну від неприбуткових організацій, соціальні підприємства ведуть комерційну діяльність, але все ж більший наголос робиться на створення соціальних чи екологічних змін, а отримання фінансової вигоди є лише засобом для досягнення цілі такого підприємства – створення соціальної цінності [25]. Обидва типи організацій прагнуть приносити користь суспільству, але шляхи, якими вони досягають своїх цілей, різні.

Соціальні підприємства, разом з комерційним приватним бізнесом, продають певні товари або надають послуги, але в основу діяльності перших закладена ідея просування соціальних, економічних чи екологічних цілей. Соціальні підприємства структуровані як комерційні підприємства: мають бізнес-модель, базу споживачів та потоки доходів. Ці доходи соціальні підприємства вкладають в свої ініціативи (крім виплат інвесторам), спрямовані на досягнення певної спільної цінності, й забезпечують ними самодостатність своєї діяльності. В ідеалі соціальні підприємства прагнуть фінансової самодостатності, проте вони можуть розраховувати на фінансову підтримку у формі грантів. Інвестиції в організації, що прагнуть суспільного блага, є частиною ініціативи, яка набуває все більшої популярності і відома як «імпакт інвестування» [26].

Формування сильного громадянського суспільства в Україні призвело до створення великої кількості нових соціальних ініціатив та розвитку соціальної відповідальності серед підприємств. Поступово, українське суспільство стає менш патерналістичним, соціальні проблеми починають вирішуватись не лише на державному рівні, але й через бізнес та громадянське суспільство. Разом з цим спостерігаються позитивні тенденції до розвитку соціального підприємництва, яке допомагає привернути увагу та сприяти вирішенню соціальних та економічних проблем суспільства. Соціальні підприємства не є легалізовані Законом України,

але громадські організації є зацікавленими у створенні соціальних підприємств, з метою отримання стабільного фінансування своєї діяльності й можливості більш гнучко використовувати кошти. Незважаючи на розповсюдження цього явища, воно все ще зароджується, а повноцінна екосистема ще не є сформована. Є декілька факторів, які стримують сталий розвиток соціального підприємництва в Україні. Це пов'язано з браком прозорості та довіри, недосконалістю законодавчої бази – відсутністю правової регуляції, обмеженим кредитуванням й низькою обізнаністю населення у фінансових аспектах ведення підприємницької діяльності.

Отже, соціальна економіка є доволі комплексним поняттям і включає в себе багато суб'єктів: громадські об'єднання, підприємства й корпорації з корпоративною соціальною відповідальністю, кооперативи та соціальні підприємства. Всі вони мають різні особливості ведення своєї діяльності, але кожен з них несе певну цінність для суспільства, адже соціальна мета є однією з ключових ідей діяльності таких організацій.

Висновки. Соціальна економіка – сукупність організацій (кооперативи, асоціації, фонди та соціальні підприємства, громадські організації або об'єднання тощо), які функціонують на межі приватного та неприбуткового секторів економіки й в процесі своєї діяльності вирішують економічні, соціальні та екологічні проблеми. Створення і швидкий розвиток таких організацій спричинений нездатністю держави ефективно вирішувати глобальні та локальні проблеми. Підсумовуючи особливості діяльності кожного з суб'єктів соціальної економіки, можна виділити спільні риси, які притаманні кожному з них: функціонування на принципах солідарності та партнерства, орієнтованість на людину та людський капітал, соціальна мета важливіша за фінансову винагороду, реінвестування більшої частини прибутку для досягнення цілей сталого розвитку й вирішення соціальних, економічних чи екологічних проблем. Функціонування таких організацій на межі різних секторів економіки, дозволяє їм знаходити ефективні рішення існуючих проблем. З одного боку, бізнесові методи допомагають громадським організаціям ефективніше управляти й накопичувати ресурси, з іншого, бізнес, маючи значні фінансові результати своєї діяльності, може добитися якісних змін в суспільстві. Кожен суб'єкт соціальної економіки має різні підходи до ведення своєї діяльності, але всі вони працюють заради втілення однієї мети – генерування спільної цінності.

Список використаних джерел:

1. Clark C. The Conditions of Economic Progress. London : Macmillan, 1941.
2. Fourastie J. Le grand espoir du XXe siècle: Progrès technique, progrès économique, progrès social. Paris : Presses universitaires de France, 1949.
3. Kenessey, Z. The primary, secondary, tertiary and quaternary sectors of the economy. Review of Income and Wealth. 1987. Vol. 33. № 4. P. 359–385.
4. Weisbrod B. A. The future of the nonprofit sector: Its entwining with private enterprise and government. Journal of Policy Analysis and Management: The Journal of the Association for Public Policy Analysis and Management. 1997. Vol. 16. № 4. P. 541–555.
5. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 06.01.2022).
6. Ash A., Angus C., Ray H. Placing the Social Economy. London : Routledge, 2002.
7. Ott, S. J. The nature of the nonprofit sector. Boulder : Westview Press, 2001.
8. Paarlberg L., Zuhlke S. Revisiting the theory of government failure in the face of heterogeneous demands. Perspectives on Public Management and Governance. 2019. Vol. 2. № 2. P. 103–124.
9. Weisbrod, B. A. The voluntary nonprofit sector: An economic analysis. Lexington, MA : Lexington Books, 1977.

10. Restakis J. Defining the social economy: The BC context. 2006. URL: <http://bcc.coop/content/publications> (дата звернення: 06.01.2022).
11. Social Economy Europe. The Social Economy Charter. Brussels, 2002. URL: <http://www.socialeconomy.eu.org/spip.php?article263&lang=en> (дата звернення: 06.01.2022).
12. Tomas-Carpi J. The prospects for a social economy in a changing world. *Ann Public Coop Econ*. 1997. Vol. 68. № 2. P. 247–279.
13. Széll, G. The Social Economy: Its Role, Importance, and Prospects. Helsinki : JTO School of Management, 2012.
14. Teasdale S., Buckingham H. Job creation through the social economy and social entrepreneurship. Paris : OECD, 2013.
15. Грiшнова О. А. Соцiальна вiдповiдальнiсть у контекстi подолання системної кризи в Украiнi. Демографiя та соцiальна екoномiка. 2011. № 1. С. 39–46.
16. Moir, L. What do we mean by corporate social responsibility?. *Corporate Governance*. 2001. Vol. 1. № 2. P. 16–22.
17. Porter M., Mark R. Creating shared value. *Managing sustainable business*. Dordrecht : Springer, 2019.
18. Bruni L., Zamagni S. Handbook on the Economics of Reciprocity and Social Enterprise. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2013.
19. Lewis D. Nongovernmental Organizations Definition and History. *Encyclopedia of Civil Society*. New York : Springer, 2010.
20. The World Economic Forum. The Future Role of Civil Society. Geneva, 2013. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_FutureRoleCivilSociety_Report_2013.pdf (дата звернення: 06.01.2022).
21. Мiнiстерство Юстицiї Украiни. Характеристика громадських формувань як iнститутiв громадського суспiльства. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_33565 (дата звернення: 06.01.2022).
22. Borzaga C. et al. Europe in Transition: The Role of Social Cooperatives and Social Enterprises. *Euricse Working Papers*. 2014. № 69|14.
23. Ratner C. Cooperativism: A Social, Economic, and Political Alternative to Capitalism. *Capitalism Nature Socialism*. 2009. Vol. 20 № 2. P. 44–73.
24. Birchall J., Ketilson L. Resilience of the Cooperative Business Model in Times of Crisis. Geneva : International Labour Organization, 2009.
25. Peredo A., McLean M. Social entrepreneurship: A critical review of the concept. *Journal of World Business*. 2006. Vol. 41. P. 56–65.
26. Guay T., Doh J., Sinclair G. Non-Governmental Organizations, Shareholder Activism, and Socially Responsible Investments: Ethical, Strategic, and Governance Implications. *Journal of Business Ethics*. 2004. Vol. 52. P. 125–139.

References:

1. Clark C. (1941) *The Conditions of Economic Progress*. London: Macmillan.
2. Fourastie J. (1949) *Le grand espoir du XXe siècle: Progrès technique, progrès économique, progrès social* [The great hope of the twentieth century: Technical progress, economic progress, social progress]. Paris: Presses universitaires de France.
3. Kenessey Z. (1987) The primary, secondary, tertiary and quaternary sectors of the economy. *Review of Income and Wealth*, vol. 33, no. 4, pp. 359–385.
4. Weisbrod B. A. (1997) The future of the nonprofit sector: Its entwining with private enterprise and government. *Journal of Policy Analysis and Management: The Journal of the Association for Public Policy Analysis and Management*, vol. 16, no. 4, pp. 541–555.
5. Pro hromadski obiednannia: Zakon Ukrainy vid 22.03.2012 № 4572-VI / Verkhovna Rada Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (accessed 06 January 2022).
6. Ash A., Angus C., Ray H. (2002) *Placing the Social Economy*. London: Routledge.
7. Ott, S. J. (2001) *The nature of the nonprofit sector*. Boulder: Wetview Press.
8. Paarlberg L., Zuhlke S. (2019) Revisiting the theory of government failure in the face of heterogeneous demands. *Perspectives on Public Management and Governance*, vol. 2, no. 2, pp. 103–124.
9. Weisbrod, B. A. (1977) *The voluntary nonprofit sector: An economic analysis*. Lexington, MA: Lexington Books.
10. Restakis J. (2006) Defining the social economy: The BC context. Available at: <http://bcc.coop/content/publications> (accessed 6 January 2022).
11. Social Economy Europe (2002) *The Social Economy Charter*. Brussels. Available at: <http://www.socialeconomy.eu.org/spip.php?article263&lang=en> (accessed 6 January 2022).
12. Tomas-Carpi J. (1997) The prospects for a social economy in a changing world. *Ann Public Coop Econ*, vol. 68, no. 2, pp. 247–279.
13. Széll, G. (2012) *The Social Economy: Its Role, Importance, and Prospects*. Helsinki: JTO School of Management.
14. Teasdale S., Buckingham H. (2013) *Job creation through the social economy and social entrepreneurship*. Paris: OECD.
15. Hrishnova O. (2011) *Sotsialna vidpovidalnist u konteksti podolannia systemnoi kryzy v Ukraini* [Social responsibility in the context of overcoming the systemic crisis in Ukraine]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, no. 1, pp. 39–46.
16. Moir, L. (2001) What do we mean by corporate social responsibility? *Corporate Governance*, vol. 1, no. 2, pp. 16–22.
17. Porter M., Mark R. (2019) *Creating shared value. Managing sustainable business*. Dordrecht: Springer.
18. Bruni L., Zamagni S. (2013) *Handbook on the Economics of Reciprocity and Social Enterprise*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
19. Lewis D. (2010) *Nongovernmental Organizations Definition and History*. *Encyclopedia of Civil Society*. New York: Springer.
20. The World Economic Forum. *The Future Role of Civil Society*. Geneva, 2013. Available at: https://www3.weforum.org/docs/WEF_FutureRoleCivilSociety_Report_2013.pdf (accessed 6 January 2022).
21. Ministerstvo Yustystii Ukrainy. *Kharakterystyka hromadskykh formuvan yak instytutiv hromadianskoho suspilstva* [Characteristics of public formations as institutions of civil society]. Available at: https://minjust.gov.ua/m/str_33565 (accessed 6 January 2022).
22. Borzaga C. et al. (2014) *Europe in Transition: The Role of Social Cooperatives and Social Enterprises*. *Euricse Working Papers*, №69|14.
23. Ratner C. (2009) *Cooperativism: A Social, Economic, and Political Alternative to Capitalism*. *Capitalism Nature Socialism*, vol. 20, no. 2, pp. 44–73.
24. Birchall J., Ketilson L. (2009) *Resilience of the Cooperative Business Model in Times of Crisis*. Geneva: International Labour Organization.
25. Peredo A., McLean M. (2006) *Social entrepreneurship: A critical review of the concept*. *Journal of World Business*, vol. 41, pp. 56–65.
26. Guay T., Doh J., Sinclair G. (2004) *Non-Governmental Organizations, Shareholder Activism, and Socially Responsible Investments: Ethical, Strategic, and Governance Implications*. *Journal of Business Ethics*, vol. 52, pp. 125–139.